

הגדה דור ודור

בהשתתפות משה רבינו, דוד המלך, רבי יהודה הנשיא, תנאים
ואמוראים

מצגת בעברית ובאנגלית → www.tefilah.org
שאלות → b.gesund@gmail.com

פסח תשפ"א
בני גזונדהייט

תולדות ההלכה

מפרשים ופוסקים

אחרונים

- "חתם סופר"
- "נודע ביהודה"
- רבי א"י הכהן קוק
- רבי מאיר חי עוזיאל
- רבי יחיאל ויינברג
- רבי משה פיינשטיין
- רבי שלמה גורן
- רבי עובדיה יוסף
- רבי אליעזר וולדנברג
- רבי שלמה זלמן אויערבך
-

ר' יוסף קארו
1488-1575

"המחבר" של
"שולחן ערוך"

מפרשים:
רמ"א ...

סבוראים ראשונים

- רי"ף
- רמב"ם
- רבנו אשר ("הרא"ש")

← בנו רבי יעקב
"בעל הטורים"

טור ושו"ע

ושאר פוסקים

גאונים

משנה ותלמוד

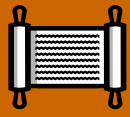
ששה סדרי משנה

רבי יהודה הנשיא

(זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים, טהרות)

תנ"ך

-200

תלמוד גמרא

(פירוש ודיון למשנה)

בבלי

(450)

ירושלמי

(350)

מדרשי חז"ל

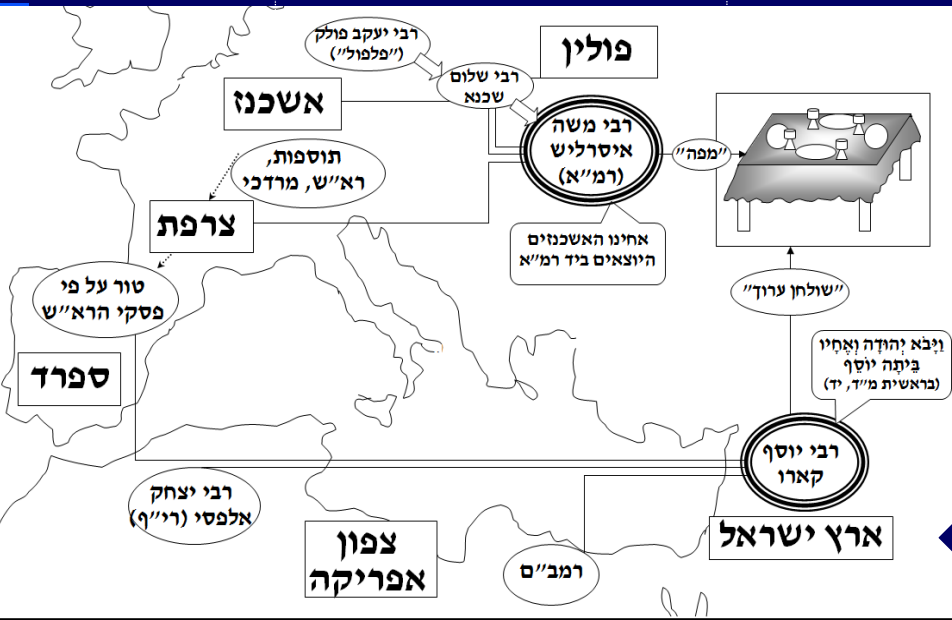
מפרשי המקרא

מפרשי פוסקים

פסיקה ההלכה
אתיקה רפואית יהודית
משפט עברי

אתגרים מיוחדים בדורנו

תלמוד
מדרש

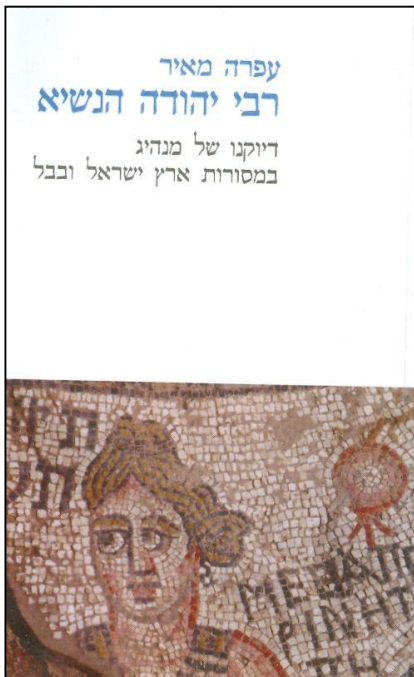
משנה

מקרא

רבי יהודה הנשיא

אמר רבי זירא אמר רב, מאי דכתיב
"וְטוֹב לֵב מִשֶּׁתָּה" (משלי ט"ו, טו)
- זה בעל **מִשְׁנָה** (בבא בתרא קמ"ה ע"ב)

תנו רבנן: ... לעולם הוי רץ **למשנה**
יותר מן התלמוד (בבא מציעא ל"ג ע"א)

משנה

מתי נערכה המשנה: בזמן הבית או לאחר החורבן? האם רבי יהודה הנשיא "השלים" עם החורבן והגלות?

מגילה ה' ע"א – ע"ב: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: רבי נטע נטיעה בפורים, ורחץ בקרונה של צפורי בשבעה עשר בתמוז, ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו.

אמר לפניו רבי אבא בר זבדא: רבי, לא כך היה מעשה. אלא: תשעה באב שחל להיות בשבת הוה, ודחינוהו לאחר השבת, ואמר רבי: הואיל ונדחה - ידחה, ולא הודו חכמים. ראה תוספות ד"ה ובקש

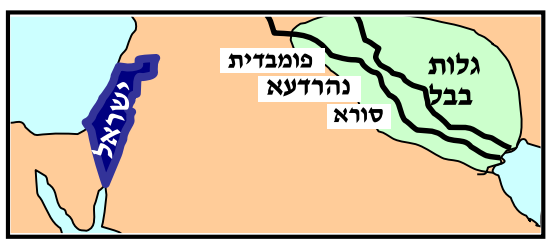
אהרן אופנהיימר "רבי יהודה הנשיא", הסדרה "גדול הרוח והיצירה בעם היהודי", ירושלים: מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, 2007.

Babylonian Talmud Megilah 5a-b: Rabbi Elazar said that Rabbi Ḥanina said: Rabbi Yehuda HaNasi... sought to abolish the fast of the Ninth of Av, but the Sages did not agree with him.

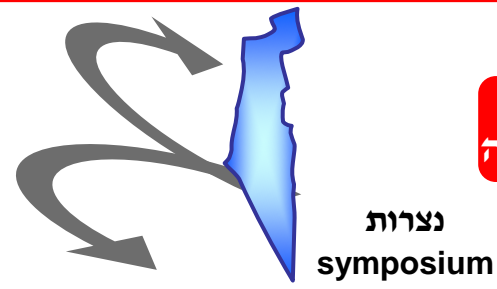
האם במשנה "ערבי פסחים" משתקפת התקופה ותפישת העולם של רבי יהודה הנשיא?

נוסח המשנה והדיון בתלמודים

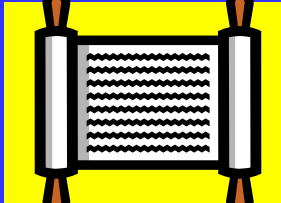
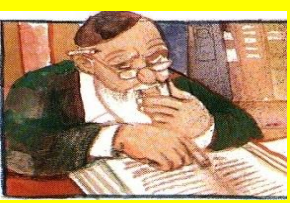

תוספתא

כתבי יד של המשנה

אחרונים

ראשונים \ גאונים

תלמוד מדרש

משנה

מקרא

עיוני הגדה

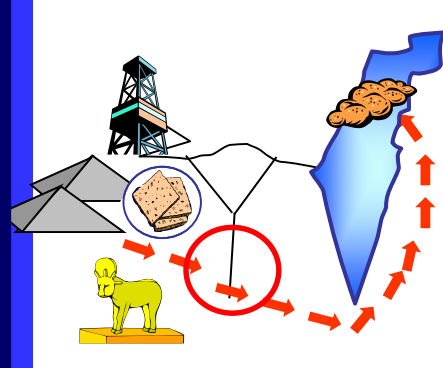
www.tefilah.org

(אבות פ"ה מכ"א;
חסר בכת"י)

בבלי מול
ירושלמי

נצרות
Symposium

כתבי יד
של המשנה

בן חמש שנים
למקרא

בן חמש עשרה
לתלמוד..."

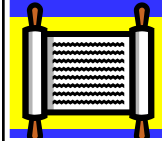
בן עשר למשנה
בן שלש עשרה למצות

• הוספות מהתלמוד
ומדרש

• פרק "ערבי פסחים"
• פירוש צמוד
• כת"י של המשנה
• השוואה לתוספתא

• יציאת מצרים במקרא
• מבנה החגים
• פרשת ביכורים
• קריאת הלל (תה' קי"ג-קי"ז)
• עשר מכות
• ארבעת הבנים ע"פ המקרא

מקרא

משנה

תלמוד מדרש

גאונים ראשונים

אחרונים

קרבן פסח

"שה לבית
אבות שה
לבית"
על מצות
ומרורים

שאלת הבנים
"והגדת לבנך"

סיפור יציאת
מצרים

פרשת
ביכורים

הלל

ארבע כוסות

קערת הסדר

(קרבן פסח)

"מה נשתנה"

"והגדת לבנך"

"ולפי דעתו של בן"

פרשת ביכורים*

הלל (א')

רבן גמליאל*

סעודת חג

(קרבן פסח)

הלל (ב')

אין מפטירין אחר

הפסח אפיקומן

מתחיל בגנות * ומסיים בשבח *

ארבע כוסות

קערת הסדר

(קרבן פסח)

"מה נשתנה"

"והגדת לבנך"

עבדים היינו
כנגד ארבע בנים
מתחילה עובדי ע"ז

מדרש של

פרשת ביכורים

כמה מעלות \ דיינו

הלל (א')

רבן גמליאל*

סעודת חג

(קרבן פסח)

הלל (ב')

הא לחמא עניא*

סימני הסדר:

קדש ורחץ ...

לשנה הבאה

בירושלים

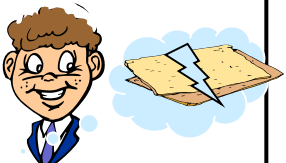
???

"מה נשתנה"

החבאת

האפיקומן

שפוך חמתך ...

נרצה

אחד מי יודע...

!!!

חד גדיא

כתב יד קאופמן (או קויפמן) הוא כתב יד של המשנה אשר כיום מניחים שנכתב במאה ה-11 או ה-12, כנראה באיטליה. נכון ל-2008, כתב היד נמצא באוסף דוד קאופמן שבספריית האקדמיה ההונגרית למדעים בבודפשט.

בכתב היד נמצאים כל ששת סדרי המשנה, והוא גם מנוקד במלואו. **אין ספק כי הכותב והמנקד אינם אותו אדם.** הנקדן היה כנראה מן המסורת הספרדית, שבה מתחלפים הפתח עם הקמץ והצירי עם הסגול.

כפי שהוכיח יחזקאל קוטשר (בלשן ופילולוג ישראלי בתחום חקר השפה העברית, חקר לשון חז"ל וכתבי יד שונים), כתב יד קאופמן הוא **כתב היד המדויק ביותר של המשנה המצוי בידינו.** הוא משמר צורות מקוריות של לשון חז"ל, ואינו מחליף אותן בצורות מקראיות. הוא מזוהה עם המסורת המערבית של לשון חז"ל, כלומר עם הניב הארץ-ישראלי ולא הבבלי.

דוד קויפמן

David Kaufmann
(Budapest, 1852–1899)

הספרייה הלאומית

כתבי-יד סרוקים

מאוצרות הספרייה הלאומית ומאוספים אחרים

<http://jnul.huji.ac.il/dl/ms>

© Library of the Hungarian Academy

of Sciences, Budapest

הל יד עד פסחים סמוך
למטה לא יאכל אדם עד שתחשך
אפילו יתי שבושה לא יאכל עד
שיסב לא יפחתו לו מארבע ססות
שליון אפילו מן התמחר ב סוג
לכוס ראשון בית שמי אן מברך
על היין ואחר כך מברך על היין
ובית הלל אומ' מברך על היין ואחר כך
מברך על היין ג הביאו לפניו
מטבל בחורת עד שהוא מגיע
לפרפת הפת הביאו לפניו מצד
והודת וחרוסת את על פי שאין
חרוסת מצוה ר' לעזר בר' ערוקו
מצוה ובמקדש מביאין צפוי ע
שלפסח ד מזגלו כוס שיני
וכן הבן שואל אם דעת בבין אמו
מלמדו מה נשתנה הלילה הזה
מכל הלילות שבכל הלילות אנו
מטבלים אפילו פעם אחת הלילה
הזה שתי פעמים שבכל הלילות
אנו אוכלים חמץ ומען הלילה
הזה כולו מצוה שבכל הלילות אנו

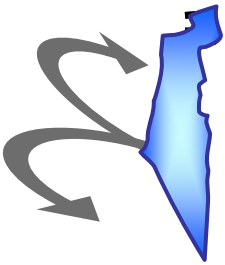
אוכלים בשד עליו שלוק ומבושל
הלילה הזה כולו עליו לפי דעתו שלבן
אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים
בשבח ודורשים מארמי אבר אמי
עד שהוא צמר כל הפרשה ה
רבן גמלי' א כל שלא אמ' שלושה
דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו
פסח מצוה ומדורים פסח על שפסח
המקום עלבתי אבותינו במצרים
מדורים על שמרנו המצרים את
חיי אבותינו במע מצוה על שם
מגאלו לפיכך אנו חייבים להודות
להלל לשבח לפאר לדנים לגדלנו
שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים
האלו והוי צאנו מעבודת לחירות
וטאמר לפניו הללו' ו עד אונן
הוא אבית שמי אומרים עד אם
הבנים שנחזה ובית הלל עד חלמוש
למעייני מים וחזתם בגאולה ו ד
עד פון יו אשר א גאלנו וצא את

אבותינו ממצ מצוה הוי צאנו הלילה הזה
ואינו חזתם ר עקובה א כן צדנו
והי אבותינו מצונו לרגלים הבאים
לקראתנו לשלום שמחים בבינין עולם
לאוכלמן הפסחים ומן הדברים אשר
המצוה דמס על קיר מזבוח לרצון תודה
לך על גאולתינו בר אמה יגאל ישראל
ח מזגלו כוס שלישי ומברך על
מזגו רביעי צמר את ההלל ואומ'
עליו ברכת שמרנו בין הכוסות האלו
אם רצה לשנות ישנה בין השלישי
לרביעי לא ישנה אין מפטרים אחר
הפסח אפיקימון ושבו מקצתם יאכלו
וכולם יאכלו ו חסה יו אם נתנמנו
יאכלו ואם נדמו לא יאכלו ט
הפסח אחר חצות מטמא את הידים
הפיצל והנותי מטמאים את הידים
בירך ברכת הפסח ופטור את שלובח
את שלובח לאפטור את שלפסח דעמי
ו ישמע' ו עקובה יו לא חופטרת
ו ולא חופטרת ו
חטל פסח פ' ו

מסכת פסחים

י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
הגד	קרבן פסח (מקדש)					איסור חמץ, איסור מלאכה			

מפרשי המשנה, תוספתא, בבלי וירושלמי ... כתבי יד של המשנה (<http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/>)
מאיר איש-שלום\פרידמן [1831-1908]: "מאיר עין: על סדר והגדה של לילי פסח", ווינה, תרנ"ה = www.hebrewbooks.org

יוסף תבורי "פסח דורות: פרקים בתולדות ליל הסדר", תל אביב, ספריית הלל בן-חיים, הקיבוץ המאוחד, 1996.

שמואל וזאב ספראי "הגדת חז"ל", ירושלים, הוצאת כרטא, תשנ"ח\1998.

הגדה דור ודור

משנה

This block contains a collage of various pages from a Hebrew encyclopedia or reference work. It includes:

- Tables of contents and lists of items.
- Text columns with various headings and sub-headings.
- Diagrams and illustrations, including a circular diagram with a central figure and surrounding text.
- References and footnotes.

הגדת המשנה

(מסכת פסחים פרק י')

סימני הסוד

מתחיל בגנות

- קדש
- ורחץ
- ברפס
- יחץ
- מגיד

א) ערבי פסחים סמוך למנחה, לא יאכל אדם עד שתחשך. ואפילו עני שבישך אל לא יאכל עד שיסב. ולא יפתחו לו מארבעה כוסות של יין, ואפילו מן התמכחי:

ובו קטנו לו כוס ראשון, בית שפאי אומרים: מברך על היין, ובית הלל אומרים: מברך על היין, ואחר כך מברך על היין, ואחר כך מברך על היין.

ג) הביאו לפניו - מטביל בחזרת עד שפגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחרצת וחרצת יבשה תבשילין אף על פי שאין חרצת מצה. רבי אליעזר רבבי צדוק אומר: מצה. ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסת:

ד) קטנו לו כוס שני וקאן הבן שואל אביו, ואם אין דעת בן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שובל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה. שובל הלילות אנו אוכלין שאר דקות. שובל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלחן ומבשילין פסח אחת. ולפי דעתו של בן, אביו מלמדו.

מצה. מרור. צלי. שתי פסחים.

רב יצחקאל

והורש מ'ארמי אובד אביו (ה' ער) שיגמור כל הפרשה בליה:

ח) רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ירי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה, ומרור: פסח - על שום שפסח הנקום על בתי אבותינו במצרים. מצה - על שום שנגאלו אבותינו במצרים. מרור - על שום שמררו המצרים את מני אבותינו במצרים. ככל דור ודור חוב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא מצרים שצאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי מצרים (מסות יג, ח). לפיכך אנו חובין להודות, להלל, לשבח, לפאר, לדקום, להדר, לברך, לעלה ולקבל. למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו: זהו יצא מעבודת לחרות, מיען ל'אסחה ומאכל ליום טוב ומאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו: הללויה: ותהלים קי"ג א.

ז) עד היכן הוא אומר: בית שפאי אומרים: עד 'אם הבנים שמחה' ותהלים קי"ג ט. ובית הלל אומרים: עד 'חלמיש למעונו מים' ותהלים קי"ד, ח.

- רחצה
- מוציא
- מצה
- מרור
- פוד
- שלחן ערוך
- צפון

י) חותם בגאולה. רבי טרפון אומר: אשר גאלנו ונגאל את אבותינו מצרים, ולא היה חותם. רבי עקיבא אומר: כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למצרים ולדגלים אחרים הקאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וישישים בשעריך ונאכל שם מן הכתמים ומן הפסחים כו', עד ברוך אתה ה' גאל ישראל:

יא) קטנו לו כוס שלישי - מברך על מונו. רביעי - נוסר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות הללו, אם רוצה לשחות - ישנה. בין שלישי לרביעי - לא ישנה.

יב) אין מפטירין אחר הפסח אפי' קובין. ישנו מקצתן - יאכלו, כלן - לא יאכלו. רבי יוסי אומר: נתעננו - יאכלו, נדחנו - לא יאכלו. (ס) הפסח אחר חצות - מטפא את הנשים, הפעול ותוותר - מטמאין את הנשים. ברוך ברכת הפסח - פטר את של ובת, ברוך את של וכן - לא פטר את של פסת, דברי רבי יצחקאל. רבי עקיבא אומר: לא זו פוטרת זו, ולא זו פוטרת זו:

מסיים בשבח

(א) עֲרֵבֵי פְּסָחִים סָמוּךְ לַמִּנְחָה, לֹא יֵאָכֵל אָדָם עַד שֶׁתְּחַשֵּׁף.
וְאֶפְלוּ עֲנֵי שְׁבִי שְׂרָאֵל
לֹא יֵאָכֵל עַד שֶׁיִּסַּב.
וְלֹא יִפְתְּחוּ לוֹ מֵאַרְבַּעַה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, וְאֶפְלוּ מִן הַתְּמַחוּי:

משנה

On the eve of Passover, adjacent to *minḥa* time, a person may not eat until dark, Even the poorest of Jews should not eat the meal until he reclines *on his left side*, as free and wealthy people recline when they eat. And the distributors of charity should not **give a poor person less than four cups of wine for the Festival meal of Passover night. And this halakha applies **even** if the poor person is one of the poorest members of society and **receives his food from the charity plate.****

(א) עָרְבֵי פְסָחִים סָמוּךְ לַמְנַחָה, לֹא יֹאכַל אָדָם עַד שֶׁתַּחֲשֶׁךְ.
וְאָפְלוּ עָנִי שְׁבִי שְׂרָאֵל
 וְלֹא יִפְתְּחוּ לוֹ מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, וְאָפְלוּ מִן הַתְּמָחוּי:

- וְאָפְלוּ עָנִי שְׁבִי שְׂרָאֵל...** - הלכה מיוחדת לדאוג לעניי ישראל דווקא בליל הסדר כשאוכלים "לחם עוני":
- **"לֹא תֹאכַל עָלְיוֹ חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלְיוֹ מִצּוֹת לֶחֶם עָנִי כִּי בְחַפְזוֹן יֵצֵאת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יְצִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ"** (דברים ט"ז, ג).
 - ה' ראה את עוני ישראל במצרים (שמות ג', ז; ד', לא),
 - יציאת מצרים מטילה עלינו אחריות לדאוג לעניי ישראל ולנצרכים: "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך" (ויקרא כ"ה, מו), "ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים" (דברים י"י, יט). לפי תובנה היסטורית זו לא ייתכן לפתוח את ליל ההסדר בלי לדאוג לפני כן לעניי ישראל ולספק צורכיהם,
 - **"אפילו עניים שבישראל רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב"** (בבא קמא פ"ח מ"ו),
 - **"כל ישראל – בני מלכים בס"** (שבת פ"ד, מ"ד),
 - בליל הסדר חוגגים את החוויה של **"הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵירוֹת"** (מ"ה).
 - על פי עיקרון זה נקבע בתקופה יותר מאוחרת הקטע **"הא לחמא עניא"** עם ההזמנת עניי ישראל בפתחת הסדר: **"כל דצריך ייתי ויכול..."**.

מקומם של קרבן פסח במקדש וסעודת החג לאחר החורבן?

מ"ג משנה

הביאו לפניו, מטביל בחזרת, עד שמגיע לפרפרת הפת
הביאו לפניו מצה וחזרת וחרסת ושני תבשילין,
אף על פי שאין חרסת מצוה.
רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצוה.
ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח:

The attendants **brought** vegetables **before** the leader of the seder prior to the meal, if there were no other vegetables on the table. He **dips the *hazeret*** into water or vinegar, to taste some food **before he reaches the** dessert of the **bread**, i.e., the bitter herbs, which were eaten after the *matza*. They **brought before him *matza* and *hazeret* and *haroset*, and** at least **two cooked dishes** in honor of the Festival. The *tanna* comments that this was the practice, **although** eating *haroset* **is not a mitzva** but merely a custom. **Rabbi Eliezer ben Tzadok says:** Actually, it is **a mitzva** to eat *haroset*. **And in** the period when **the Temple** stood and they offered the Paschal lamb, **they brought before him the body of the Paschal lamb.**

ארבע כוסות

קערת הסדר

(זכר לקרבן פסח)

"מה נשתנה"

"והגדת לבנך"

"ולפי דעתו של בן"

פרשת ביכורים*

הלל (א')

רבן גמליאל*

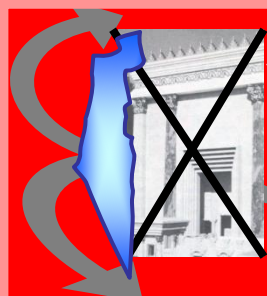
סעודת חג

(כי אין קרבן פסח)

הלל (ב')*

אין מפטירין אחר

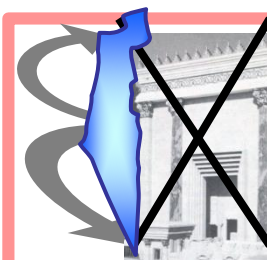
הפסח אפיקומן

הביאו לפניו, מטביל בחזרת, עד שמגיע לפרפת הפת
הביאו לפניו מצה וחזרת וחרסת ושני תבשילין,
אף על פי שאין חרסת מצוה.
רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצוה.

ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח:

לאחר החורבן - קערת הסדר עם ושני תבשילין מזכירה את
אכילת קרבן פסח בזמן המקדש ("וזכר לקרבן"),
אך עכשיו הסעודה נדחתה לאחר המדרש.
"שני תבשילין" מהווים סעודת חג מכובדת

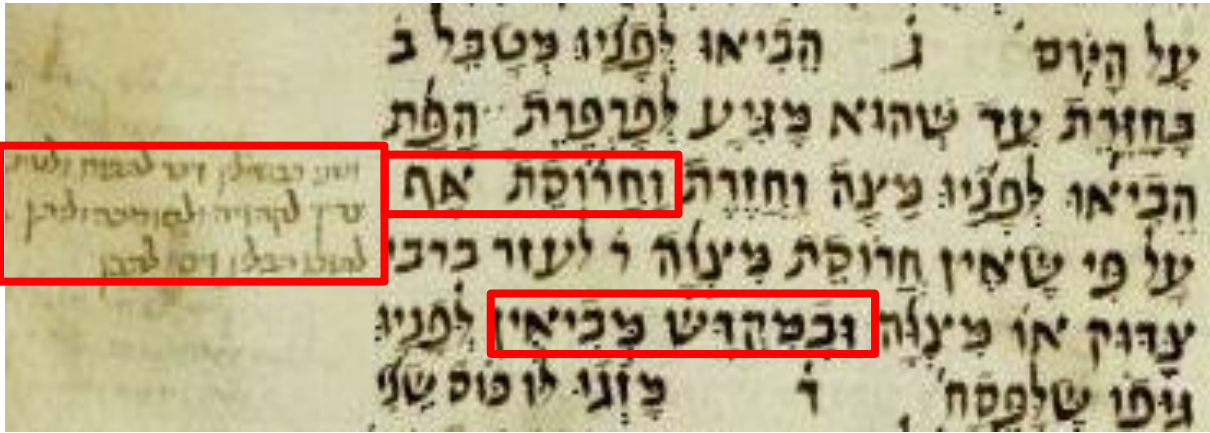
לאור זה מובן המקום והתוכן של
"מה נשתנה הלילה הזה..." במשנה הבאה
כהמשך ישיר של אכילת קורבן פסח:
"פלו פלו מצה ... מרור ...
פלו פלו ... שתי פעמים"
(ראה בפירוש המרדכי על ערבי פסחים)

תלמוד ירושלמי פסחים פ"י מ"ג

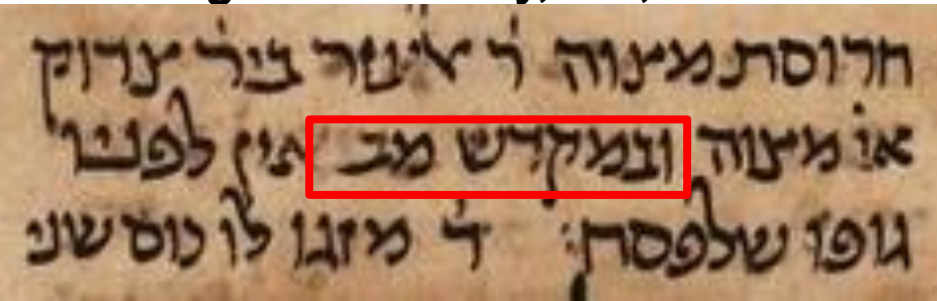
הביאו לפניו מטבל בחזרת
עד שהוא מגיע לפרפרת הפת
הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת

אף על פי שאין חרוסת מצוה.
רבי לעזר בי רבי צדוק אומר: מצוה.
ובמקדש — מביאין לפניו
גופו של פסח

Parma, Biblioteca Palatina , 3173

Cambridge Uni. Library, TS , T-S E2.53

"נוסח המשנה"

הביאו לפניו, מטבל בחזרת,
עד שמגיע לפרפרת הפת
הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת

ושני תבשילין,

אף על פי שאין חרוסת מצוה.
רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצוה.
ובמקדש היו מביאים לפניו
גופו של פסח:

תלמוד בבלי פסחים קי"ד ע"א

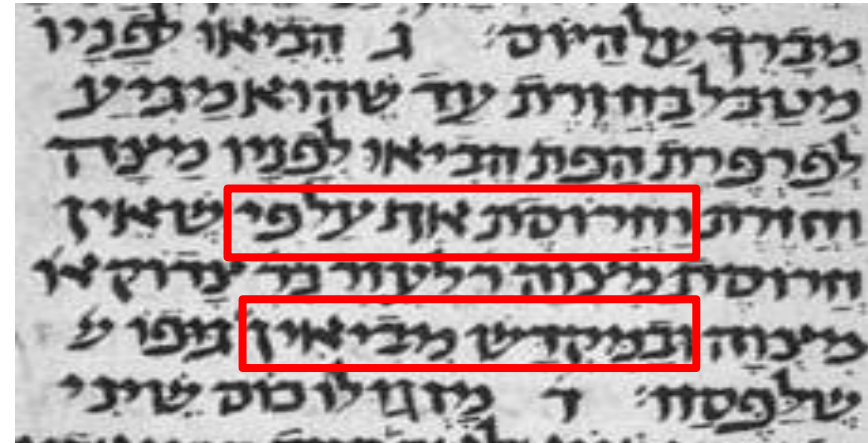
הביאו לפניו מטבל בחזרת
עד שמגיע לפרפרת הפת.

הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת

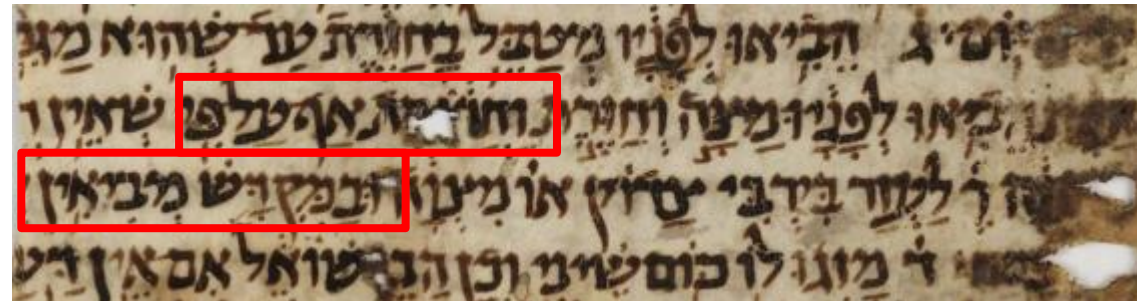
ושני תבשילין,

אף על פי שאין חרוסת מצוה.
רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצוה.
ובמקדש היו מביאין לפניו
גופו של פסח.

David Kaufman

Cambridge University Library, T-S

למה נבחר "חזרת" כשם למרור במשנתנו?

משנה מ"ג

הביאו לפניו, מטבל בחזרת, עד שמגיע לפרפרת הפת
הביאו לפניו מצה וחזרת וחרסת ושני תבשילין,
אף על פי שאין חרסת מצוה.
רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצוה.
ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח:

משנה פסחים פ"ב מ"ו

ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח:
בחזרת ובעולשין ובתמכא ובחרחבינה ובמרור
יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא
שלוקין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית ויוצאין
בקלח שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה
תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו:

בבלי ברכות נ"ז ע"ב: "ויאמר ה' לה שני גוים
בבטןך": אל תקרי "גוים" אלא "גיים", ואמר
רב יהודה אמר רב: אלו אנטונינוס ורבי, שלא
פסק משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קשואין,
לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

Berachot 57b

swords. The Gemara asks: Is that really so? Is it not written: "And the Lord said unto her: Two nations [goyim] are in your womb" (Genesis 25:23) and the Gemara says: Do not read it as goyim, rather read it as gayim, proud ones. And Rav Yehuda said that Rav said: This verse was fulfilled in these two great individuals who descended from Rebecca: Antoninus and Rabbi Yehuda HaNasi, whose tables, because of their wealth, never lacked for radish, lettuce or cucumbers, neither in summer nor in the rainy season.

(ד) מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שְׁנֵי וְכֹאן הֵבֵן שׁוֹאֵל אָבִיו. וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֶן אָבִיו מִלְמָדוֹ
 מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת

שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה	הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מֶצֶה.
שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת	הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר.
שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צְלִי שְׁלוֹק וּמִבְשָׁל	הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ צְלִי.
שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנּוּ מִטְבִּילִין פְּעַם אַחַת	הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים.

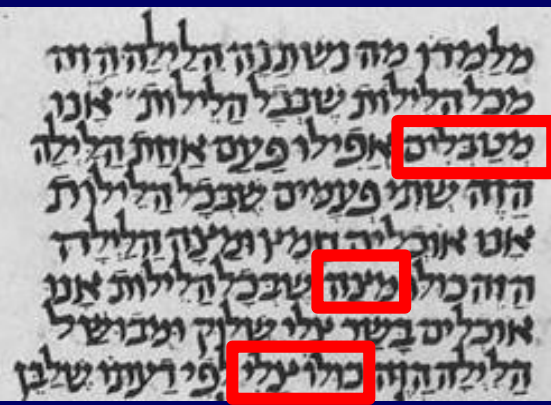
וּלְפִי דַעַתוֹ שֶׁל בֶּן, אָבִיו מִלְמָדוֹ.

רב | שמואל
 "עבדים היינו" | "מתחילה עובדי עבודה זרה"

מִתְחִיל בְּגִנוֹת וּמְסִים בְּשֶׁבַח

וְדוֹרֵשׁ מִ"אַרְמֵי אוֹבֵד אָבִי" (דברים כ"ו, ה) עַד שִׁיגְמוֹר כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה:

Kaufmann Manuscript

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה	הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מֶצֶה:
שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת	הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר:
שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנּוּ מִטְבִּילִין אֶחָד פְּעַם אַחַת	הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים:
שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵינוּ וּבֵין מְסִבֵינוּ	הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מְסִבֵינוּ:

וּלְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן, אָבִיו מְלַמְדוֹ.

And according to the intelligence and the ability of the son, his father teaches him

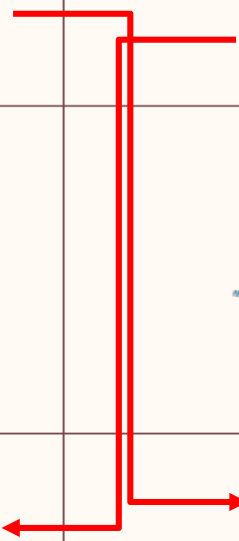
ארבעת הבנים – במקרא

היזמה	השאלה	הנושא	שאלת הבן והתשובה במקרא	התשובה בהגדה
וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם: וְהָיָה לָכֵן	מה העבודה הזאת לכם?		שמות י"ב (א) וְהָיָה כִּי תֵבֵאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יֵמֵן ה' לָכֵן כֹּאשֶׁר דִּבֶּר וַיְסַמְּרֶתֶם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת: (ב) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: (ג) וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגֹפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל וַיִּסְּדוּ הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: (ד) וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עִשָׂה:	ב רְשָׁע "לכם" ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל – קפח בעקרו. ואף אתה הקפחה את שניו ואמר לו: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ב ג) לי ולא לו. אלו היה שם לא היה נגאל:
וְהָיָה בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צְבֹאתָם: (שמות י"ב, נא)				
—	—		שמות י"ג (א) וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:	ד וְשָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאוֹל וְשָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאוֹל – את פתח לו שְׂאֵמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם"
וְהָיָה כִּי יִשְׂאֲלֶךָ בְּנֶךָ מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: וְהָיָה לָכֵן	מה העבודה הזאת לכם?		שמות י"ד (א) וְהָיָה כִּי יִשְׂאֲלֶךָ בְּנֶךָ מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: וְהָיָה לָכֵן כֹּאשֶׁר דִּבֶּר וַיְסַמְּרֶתֶם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת: (ב) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: (ג) וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגֹפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל וַיִּסְּדוּ הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: (ד) וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּתַלְמֵי יַם סוּף:	ג תָּם "ואמרתי אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים"
כִּי יִשְׂאֲלֶךָ בְּנֶךָ מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: וְהָיָה לָכֵן	מה העדות והמשפטים אשר צוה ה' אליהם?		דברים ו' (א) כִּי יִשְׂאֲלֶךָ בְּנֶךָ מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: וְהָיָה לָכֵן כֹּאשֶׁר דִּבֶּר וַיְסַמְּרֶתֶם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת: (ב) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: (ג) וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגֹפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל וַיִּסְּדוּ הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: (ד) וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּתַלְמֵי יַם סוּף:	א חָכָם ואף אתה אמר לו בהלכות הפסח: "אין מספיקין אחר הפסח אפיקוקין" (סוה"ט כ"א מ"א, סוף המשניות)

ארבעת הבנים - במדרש חז"ל

תני רבי חייא: "כנגד ארבעה בנים דברה התורה"

ירושלמי (פסחים פ"י לז:ד = ה"ד)	≠	מכילתא (פ' בא י"ח ד"ה והיה כי)	=	נוסח הגדה של פסח	סדר הפסוקים במקרא
תני רבי חייא: כנגד ארבעה בנים דיברה תורה בן חכם בן רשע בן טיפש בן שאינו יודע לשאל		נמצאת אומר ארבעה בנים הם אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאל.		כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאל:	
בן חכם מהו אומר: "מה העדת והחקים והמשפטים, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אלהינו אותנו?" (דברים ו, כ) אף אתה אומר לו: "בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" (שמות י"ג, יד)		חכם מה הוא אומר? "מה העדת והחקים והמשפטים, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אלהינו אותנו?" (דברים ו, כ) אף אתה פתח לו בהלכות הפסח: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" (משנה פסחים פ"י מ"ח)		חכם מה הוא אומר? "מה העדת והחקים והמשפטים, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אלהינו אותנו?" (דברים ו, כ) ואף אתה אומר לו בהלכות הפסח: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" (משנה פסחים פ"י מ"ח):	ד חכם דברים פרק ו, כ-כח
בן רשע מהו אומר: "מה העבדה הזאת לכם" (שמות י"ב, כו) מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה, מכיון שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה אומר לו: "בשבבך זה עשה ה' לי" (שמות י"ג, ח) "לי" - עשה, לאותו האיש - לא עשה, אילו היה אותו האיש במצרים - לא היה ראוי להיגאל משם לעולם		רשע מה הוא אומר: "מה העבדה הזאת לכם" (שמות י"ב, כו) "לכם" ולא לו ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר אף אתה הקהה את שיניו ואומר לו: "בשבבך זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג, ח) "לי" ולא לך - אלו היית שם לא היית נגאל.		רשע מה הוא אומר? "מה העבדה הזאת לכם" (שמות י"ב, כו)? "לכם" ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל - כפר בעיקר. ואף אתה הקהה את שיניו ואומר לו: "בשבבך זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג, ח) "לי" ולא לו - אלו היה שם לא היה נגאל:	א רשע שמות פרק יב, כה-כח
טיפש מהו אומר "מה זאת" (שמות י"ג, יד)? אף את למדו הילכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחרת		תם מה הוא אומר: "מה זאת - ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" (שמות י"ג, יד)		תם מה הוא אומר? "מה זאת - ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" (שמות י"ג, יד)	ג תם שמות פרק יג, יד-טז
בן שאינו יודע לשאל את פתח לו תחילה. אמר ר' יוסה מתניתא אמר' כן: אם אין דעת בבן אביו מלמדו		ושאינו יודע לשאל את פתח לו שנאמר: "והגדת לבנך, ביום ההוא וגו'" (שמות י"ג, ח)		ושאינו יודע לשאל, את פתח לו. שנאמר: "והגדת לבנך, ביום ההוא לאמר: בשבבך זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג, ח)	ד ושאינו יודע לשאל שמות פרק יג, ח

מקרא

משנה

תלמוד מדרש

רב | שמואל

"עבדים היינו" "מתחילה עובדי עבודה זרה"

ברוך המקום, ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא (משנה סוף מידות פ"ה מ"ד):

כנגד ארבעה בנים דברה תורה:

אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול (מכילתא פ"ב בא, ירושלמי פסחים פ"י ה"ד):

חכם - מה הוא אומר? מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו ואנחנו (דברים ו, כ)? ואף אתה אומר לו כהלכות הפסח: אין מפסידין אחר הפסח אפי' קומן (סוף משנה פסחים פ"י כ"ח):

רשע - מה הוא אומר? מה העבדה הזאת לכם (שמות י"ב, כו)? לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הקלל - כפר בעקר. ואף אתה הקהה את שניו, ואמר לו: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות י"ג, ח), לי ולא לו, אלו היה שם - לא היה נגאל:

תם - מה הוא אומר? מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים (שמות י"ג ט'):

ושאינו יודע לשאול - את פתח לו שנאמר: והגדת לבנה ביום ההוא לאמור: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות י"ג ח):

יכול מראש חדש? תלמוד לומר ביום ההוא (שמות י"ג ח), אי ביום ההוא. יכול מעבוד יום. תלמוד לומר בעבור זה (שמות י"ג ח), בעבור זה לא אמרתי. אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך (מכילתא פ"ב בא):

ע"פ שיטת רב (מסחים קטו)

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. ועכשו קרבנו המקום לעבודתו שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם מה אמר ה' אלהי ישראל בעבר הנהר וישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים: ונאסף את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואלוהי אותו בכל ארץ כנען ונאברה את זרעו ונאמן לו את יצחק: ונאמן ליצחק את יעקב ואת עשו ונאמן לעשו את הר שיעיר לרשת אותו ויעקב וקביו וקרדו מצרים (יהושע כ"ה, ב-ה):

ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו בבטח ביום התהרים שנאמר: ויאמר לאברהם ידע מדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים ועשו אתם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יאנו ברבך גדול (בראשית ט"ז, יג-יד):

מכסים את המצות ומביהים את הכוס

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו אלא שבכל דור נדור עומדים עלינו לכלותנו והקדוש ברוך הוא מצילנו מינם:

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ויעקב אבינו שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקר את הכל שנאמר (דברים כ"ו, ה) על פי מרדש תנאים לספר דברים פ"י כ"ו):

ארמי אבר אבי ויחד מצרימה ויחד שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום (ר"ב, דברים כ"ז, ה):

ויחד מצרימה

ויחד שם - מלמד שלא יחד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם שנאמר: ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדך פי כבוד הרעב בארץ כנען ועתה ישבו נא עבדך בארץ גשון (בראשית מ"ז, ד):

במתי מעט - כמה שנאמר: בשבעים גפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שם ה' אלהיך כבוכבי השמים לרב (דברים י"ב, כב):

ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצאנים שם:

מתחיל בגנות ומסיים בשבח

When teaching his son about the Exodus. He begins with the Jewish people's disgrace and concludes with their glory.

קדש • ורחץ • כרפס • יחץ • מגיד • רחצה • מוציא • מצה • מרור • כורך • שלחן עורך • צפון • ברה • הלל • נרצה

מביהים את הקדוה ומתחילים באמירת והגדה

נא לחמא עניא די אכלו אבהתא בארעא דמצרים. כל דכפין - ייתי וכול, כל דצריך - ייתי ויפסח. השתא - קא. לשנה הבאה - בארעא דישאל. השתא - עבדי, לשנה הבאה - בני חורין:

מה נשתנה הלילה הזה מקל הלילות

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה	הלילה הזה כולו מצה:
שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות	הלילה הזה מרור:
שבכל הלילות אין אנו מסבילין אשילו פעם אחת	הלילה הזה שתי פעמים:
שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין	הלילה הזה כלנו מסבין:

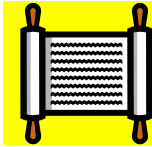
ע"פ שיטת שמואל (מסחים קטו)

עבדים היינו לפרעה במצרים. ניוציאנו ה' אלהינו משם ביד חזקה וברזע נטויה (דברים ה, ו) ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים - הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפילו כלנו חקמים כלנו גבוהים כלנו זקנים כלנו יודעים את התורה - מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים - הרי זה משבח:

מעשה ברבי אלעזר וכבי יהושע וכבי אלעזר בן עזריה וכבי עקיבא וכבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: כבומינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית:

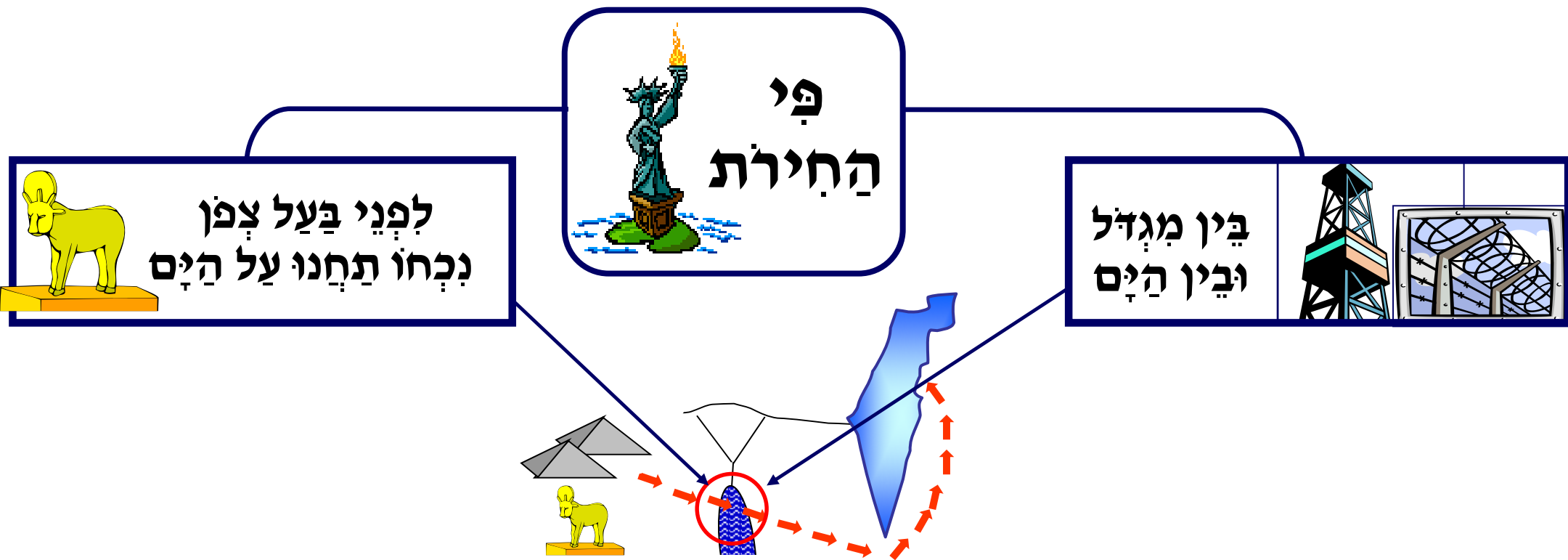
אמר רבי אלעזר בן עזריה: נכי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר: למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים מל ימי חיה (דברים ט"ז, ג). וימי חיה המים, כל ימי חיה הלילות. וחקמים אומרים: ימי חיה העולם הזה, כל ימי חיה לכביא לימות המשיח (משנה אבות פ"א מ"ה):

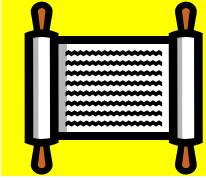
Exodus 14, 2: Tell the Israelites to turn back and encamp before Pi-hahiroth, between Migdol and the sea, before Baal-zephon; you shall encamp facing it, by the sea.

ז. פי החירות, מגדול ובעל צפון (שמות י"ד, א-ב)

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשׁוּבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת
בֵּין מִגְדָּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן נִכְחוּ תַחְנוּ עַל הַיָּם:

ז. פי החירות, מגדול ובעל צפון (שמות י"ד, א-ב)

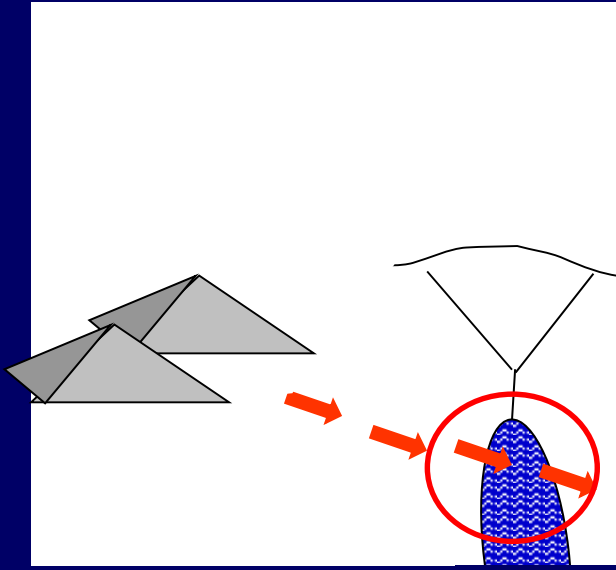
וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ
לְפָנַי פִּי הַחֵירוֹת בֵּין מִגְדָּל וּבֵין הַיָּם לְפָנַי בַּעַל צָפוֹן נִכְחוּ תַחְנוּ עַל הַיָּם:

כמה מעלות טובות למקום עלינו:

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו:

And he expounds from the passage: "An Aramean tried to destroy my father" (Deuteronomy 26:5), the declaration one recites when presenting his first fruits at the Temple, until he concludes explaining the entire section.

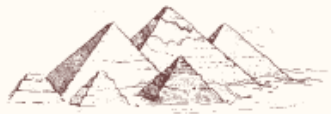
Freedom from Egypt... [= Pessach]
Freedom for... [= Shavuot]

א	אלו הוציאנו ממצרים	א	אלו הוציאנו ממצרים
	וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים		וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים
ב	אלו עשה בהם שפטים	ב	אלו עשה בהם שפטים
	וְלֹא עָשָׂה בָּאלֹהֵיהֶם		וְלֹא עָשָׂה בָּאלֹהֵיהֶם
ג	אלו עשה באלהיהם	ג	אלו עשה באלהיהם
	וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם		וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם
ד	אלו הרג את בכוריהם	ד	אלו הרג את בכוריהם
	וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם		וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם
ה	אלו נתן לנו את ממונם	ה	אלו נתן לנו את ממונם
	וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם		וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם
ו	אלו קרע לנו את הים	ו	אלו קרע לנו את הים
	וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחָרְבָה		וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחָרְבָה
ז	אלו העבירנו בתוכו בחרבה	ז	אלו העבירנו בתוכו בחרבה
	וְלֹא שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ		וְלֹא שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ
ח	אלו שקע צרינו בתוכו	ח	אלו שקע צרינו בתוכו
	וְלֹא סָפַק צָרְכָנוּ בַּמִּדְבָּר		וְלֹא סָפַק צָרְכָנוּ בַּמִּדְבָּר
ט	אלו ספק צרכנו במדבר	ט	אלו ספק צרכנו במדבר
	אַרְבָּעִים שָׁנָה		אַרְבָּעִים שָׁנָה
י	אלו האכילנו את המן	י	אלו האכילנו את המן
	וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת		וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת
יא	אלו נתן לנו את השבת	יא	אלו נתן לנו את השבת
	וְלֹא קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינִי		וְלֹא קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינִי
יב	אלו קרבנו לפני הר סיני	יב	אלו קרבנו לפני הר סיני
	וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה		וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה
יג	אלו נתן לנו את התורה	יג	אלו נתן לנו את התורה
	וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל		וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
יד	אלו הכניסנו לארץ ישראל	יד	אלו הכניסנו לארץ ישראל
	וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בַּיִת הַבְּחִירָה		וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בַּיִת הַבְּחִירָה
טו	אלו בנה לנו את בית הבחירה	טו	אלו בנה לנו את בית הבחירה
	לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:		לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:

פרשת ביכורים

דברים פרק כ"ו

הכהן... ואמרת אליו

מקרא א'

ולקח הכהן... והניחו

וענית ואמרת
לפני ה' אלהיך

מקרא ב'

והנחתו... והשתחוית...
ושמחת בכל הטוב

(א) והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה:
(ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נתן לך ושמת
בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכון שמו שם: (ג) ובאת אל הכהן אשר
יהיה בימים ההם ואמרת אליו

הגדתי היום לה' אלהיך

כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו:

(ד) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך:

(ה) וענית ואמרת לפני ה' אלהיך

ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב:

(ו) וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה:

(ז) ונצעק אל ה' אלהי אבותינו

וישמע ה' את קלנו

וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו:

(ח) ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאותות ובמפתים:

(ט) ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:

(י) ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה'

והנחתו לפני ה' אלהיך והשתחוית לפני ה' אלהיך:

(יא) ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך ואלוהי הגר אשר בקרבך:

חזרות

תבוא – תביא
ובאת – באתי
ויבאנו – הבאתי

נתן 7x
הארץ ופרותיה 3x
עבודות מצרים 1x
הארץ ופרותיה
וכל טוב 3x

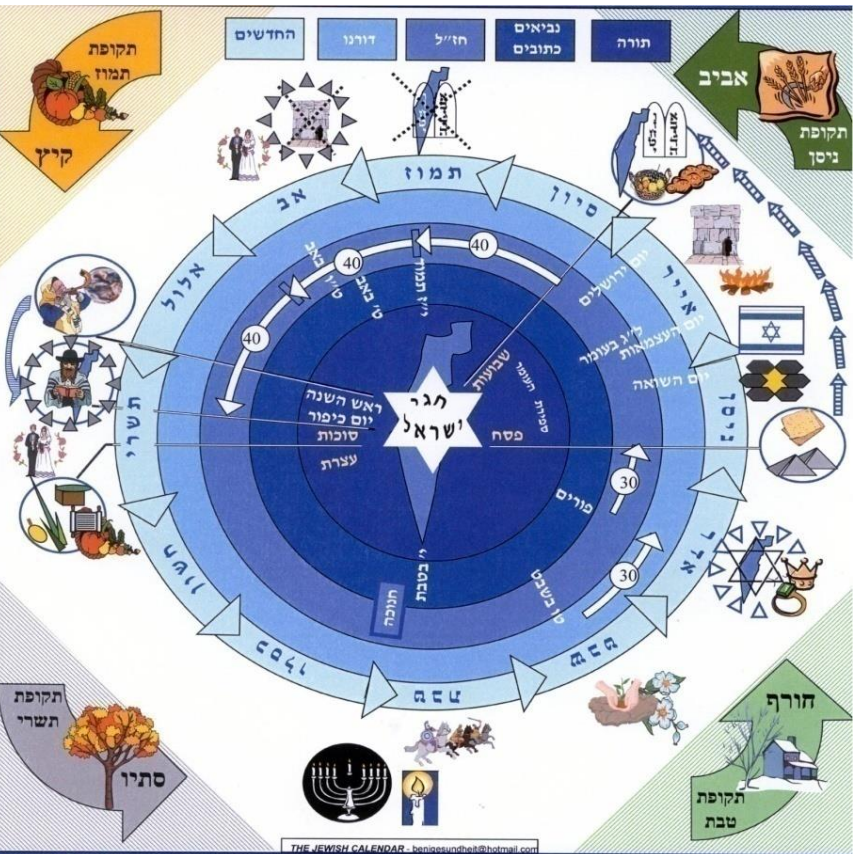
ה' אלהיך 9x
ה' 11x

וּלְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן, אָבִיו מְלַמְדוֹ. מִתְחִיל בְּגִנוֹת וּמְסִים בְּשֶׁבַח וְדוֹרֵשׁ מִ"אַרְמִי אוֹבֵד אָבִי" עַד שִׁיגְמוֹר כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה:

למה נבחרה פרשת ביכורים (דברים כ"ו) לליל הסדר?

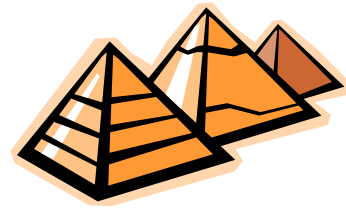
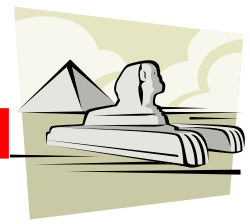
- (א.) יציאת מצרים = חלק של תהליך היסטורי של שיבת ישראל לארצו (ספירת העומר)
- (ב.) פרשת ביכורים = קצרה, תמציתית ושגורה בפי העם
- (ג.) מצוות "והגדת" של פסח מסתיימת כביכול באמירת "הגדתי" של פ' הביכורים.

כמה מעלות טובות למקום עלינו

משנה בכורים פ"ג מ"ו:

משנה פסחים פ"י מ"ד:

"... מִתְחִיל בְּגִנוֹת וּמְסִים בְּשֶׁבַח וְדוֹרֵשׁ מִ"אַרְמִי אוֹבֵד אָבִי, עַד שִׁיגְמוֹר כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה"

"... וְכֵהֵן מְנִיחַ יָדוֹ תַחְתֵּיו וּמְנִיפוֹ וְקוֹרֵא מִ"אַרְמִי אוֹבֵד אָבִי עַד שֶׁהוּא גוֹמֵר כָּל הַפְּרָשָׁה"

הגדתִי

(חג הביכורים)

דברים כ"ו, ג-ה: ובאת אל הפה אשר יהיה

בימים ההם ואמרת אליו **הגדתִי** היום לה'
א- להידך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה'
לאבותינו לתת לנו: ... וענית ואמרת לפני ה'
א- להידך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם
במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב:

ספורנו: "הודעתי לכל מתוך מעשי אלה כמו כי הגדת היום כי אין לך שרים ועבדים (שמואל - ב יט, ז):"

תרגום ירושלמי: "הגדתי היום

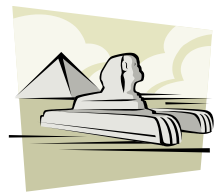
ושבחינן = אודינן יומא דין"

"לפיכך אנחנו חייבים להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם ..."

והגדתִי

(חג המצות)

שמות י"ג, י-ט:

שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג לה': מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך: **והגדתִי** לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים:

... מתחיל בגנות ומסיים בשבח = ודורש מ"ארמי אבד אבי" עד שיגמור כל הפרשה כלה:

"הגדה" = התנהגות בפועל, הסבר (לא רק אמירה בפה)

משנה ה': בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים

שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר..." (שמות י"ג, ח)

שופטים י"ד, יד-טז: "ויאמר להם מהאכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים: ויהי ביום השביעי ויאמרו לאשת שמשון פתי את אישך ויגד לנו את החידה פן נשרף אותך ואת בית אביך באש הלירשנו קראתם לנו הלא: ותבך אשת שמשון עליו ותאמר רק שנאתני ולא אהבתני החידה חדת לבני עמי ולי לא הגדתה ויאמר לה הנה לאבי ולאמי לא הגדתי ולך אגיד"

שופטים ט"ז, יד-יח: "ותתקע ביתד ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון וייקץ משנתו ויסע את היתד הארג ואת המסכת: ותאמר אליו איך תאמר אהבתיך ולבך אין אתי זה שלש פעמים התלת בי ולא הגדת לי במה כחך גדול: ויהי פי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו ותקצר נפשו למות: ויגד לה את כל לבו ויאמר לה מורה לא עלה על ראשי כי נזיר אלהים אני מבטן אמי אם גלחתי וסר ממני כחי וחליתי והייתי ככל האדם: ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו ותשלח ותקרא לסרני פלשתים לאמר עלו הפעם כי הגיד >לה< לי את כל לבו ועלו אליה סרני פלשתים ויעלו הכסף בידם"

שמואל א כ"ד, טז-יח:

"ויהי ככלות דוד לדבר את הדברים האלה אל שאול ויאמר שאול הקלך זה בני דוד וישא שאול קלו ויבך: ויאמר אל דוד צדיק אתה ממני כי אתה גמלתני הטובה ואני גמלתיך הרעה: >ואת< ואתה הגדת היום את אשר עשית אתי טובה את אשר סגרני ה' בידך ולא הרגתני"

שמואל ב י"ט, ו-ח: "ויבא יואב אל המלך הבית ויאמר הבשת היום את פני כל עבדיך הממלטים את נפשך היום ואת נפש בניך ובנתיך ונפש נשיך ונפש פלגשיך: לאהבה את שנאיך ולשנא את אהביך כי הגדת היום כי אין לך שרים ועבדים כי ידעתי היום כי >לא< לו אבשלום חי וכלנו היום מתים כי אז ישר בעיניך: ועתה קום צא ודבר על לב עבדיך כי בה' נשבעתי כי אינך יוצא אם ילין איש אתך הלילה ורעה לך זאת מפל הרעה אשר באה עליך מנעריך עד עתה"

Haggadah shel Pessach

- Part I: Mishnah Pessachim 10, 1-4 (March 14, 2021)
- Part II: Mishna Pessachim 10, 5-10 (March 21, 2021)
- Tehillim Lecture 26: Tehillim 113-118 ⇔ 135-136 (March 16, 2021)

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם: